

SUFFIAN Mansor
Universiti Kebangsaan Malaysia

PAKATAN POLITIK BERASASKAN KAUM: KERELEVANAN DAN KELANGSUNGAN JAWATAN TIMBALAN KETUA MENTERI SARAWAK (1963-2016)

RACE-BASED POLITICAL ALLIANCES: RELEVANCE AND CONTINUITY OF DEPUTY CHIEF MINISTER POST (1963-2016)

Penyertaan sesuatu kaum atau parti politik dalam konsep berkongsi kuasa boleh dilihat dalam keanggotaan kabinet sesebuah negara tersebut. Hal ini diamalkan oleh Sarawak kerana ketiadaan kaum majoriti yang dapat menguasai politik Sarawak. Manakala jawatan Timbalan Ketua Menteri adalah unik dalam politik Sarawak. Ini kerana jawatan itu dipandang sebagai orang kedua penting dalam kerajaan. Dengan kata lain ia melambangkan pengiktirafan kepada sesuatu parti atau kaum berdasarkan kekuatan mereka dalam pilihan raya. Oleh itu untuk melihat rakan dalam kompenan itu penting atau tidak maka jawapannya pada jawatan timbalan ketua menteri. Oleh kerana itu perlantikan pada jawatan ini penting bagi ahli politik Sarawak. Mereka akan cuba mensasarkan jawatan itu untuk mendapat kedudukan kedua terpenting. Hal ini yang akan diteliti dalam politik Sarawak sepanjang tahun 1963 hingga 2016. Artikel ini cuba untuk mengkaji sama ada faktor kaum atau parti itu sendiri yang penting dalam percaturan mencari orang kanan Ketua Menteri. Di Sarawak banyak parti ditubuhkan berdasarkan kepentingan kaum. Namun demikian sesetengah kaum mempunyai banyak parti. Oleh itu pilihan raya akan menentukan kekuatan parti-parti ini. Analisis terhadap persoalan ini akan menggunakan kaedah kajian sejarah dengan meneliti bahan-bahan yang terdiri daripada pelbagai bahan bercetak seperti fail-fail rasmi, surat khabar dan buku-buku serta artikel.

Kata kunci: *Timbalan Ketua Menteri, Politik, Sarawak, PBB, BN*

Participation of an ethnic or political party in the power-sharing concept can be seen in the membership of a country's cabinet. Owing to none of the ethnic could form majority the above mention practice is adopted in Sarawak. However, the deputy chief minister position is unique in Sarawak. This is because the post is seen as the second most important in the government. In other words it represents the recognition of a party or race based on their strength in elections. So

to see a partner in a component that is important or not, the answer lei in the post of deputy chief minister. Therefore the appointment of this post is importance to each politicians in Sarawak. They will aiming the position to grab opportunity to be second importance person in Sarawak politics. This question would studied in Sarawak politics during the years 1963 to 2015. Owing to this situation, this article attempts to examine whether the ethnic or the party itself that is important to become the right hand of Chief Minister. In Sarawak many of parties established based on the race interest. But some race have several parties. The election will determine the strength of these parties. The analysis of this issue will use historical research methods. To analyze this question this study would use historical method which based on several of printed materials such as official files, newspapers and books and articles.

Keywords: Deputy Chief Minister, Politics, Sarawak, PBB, BN

Pendahuluan

Tidak ramai yang memahami perkongsian kuasa di Sarawak. Dari tahun 1963 sehingga 2014 terdapat beberapa peristiwa penting dalam politik Sarawak yang menguji persefahaman kaumnya. Seperti yang diketahui bahawa Sarawak bukannya sebuah negeri yang mempunyai kaum majoriti. Tiga kaum utama di Sarawak iaitu Cina, Melayu dan Dayak mendominasi jumlah penduduk Sarawak. Kaum Dayak merupakan kaum terbesar tetapi tidak dapat mendominasi politik.

Jadual 1
Penduduk di Sarawak Mengikut Kaum (1960-2014)

Tahun/Kaum	1960	%	1971	%	2014	%
Iban	237,741	31.9%	302,984	31.0%	745,400	30.3%
Cina	229,154	30.8%	294,020	30.1%	596,100	24.2%
Melayu	129,300	17.4%	182,709	18.7%	599,600	24.4%
Bidayuh	57,619	7.7%	83,276	8.5%	205,900	8.4%
Melanau	44,661	6.0%	53,234	5.5%	132,600	5.4%
Bumiputera lain	37,931	5.1%	49,960	5.1%	164,700	6.7%
Lain-lain	8123	1.1%	9736	1.0%	15,000	0.6%
Jumlah	744,529	100.0%	975,918	100.0%	2,459,300	100.0%

Sumber: L. W. Jones, *Report on the Cencus of Population taken on 15 June 1960*, Government Printing Office, hlm.59 dan *Banci Perumahan Dan Penduduk-Golongan Masyarakat Malaysia(1970)*, Jabatan Perangkaan Malaysia 1970 dan *The Borneo Post*, 8 February 2014, hlm.4.

Kuasa politik di Sarawak dikongsi bersama dengan dua kaum lain tadi termasuk juga Melanau. Perkembangan politik Sarawak ini memerlukan kerjasama semua kaum untuk membantu kerajaan bersama. Persefahaman ini

boleh ditunjuk dalam keahlian Majlis Negeri atau kabinet Sarawak. Kesemua kaum akan diwakili dalam majlis tersebut. Belum pernah berlaku percubaan untuk mendominasi satu-satu kaum sahaja. Hanya jawatan ketua menteri sahaja yang akan ditentukan oleh kekuatan parti masing-masing. Bagi memberi ruang lebih kepada parti-parti lain berkongsi kuasa maka jawatan timbalan ketua menteri (TKM) diwujudkan. Sepanjang perkembangan politik Sarawak jawatan TKM ini unik kerana ada ketikanya ia dikuasai oleh seorang TKM. Manakala masa-masa yang lain ia akan bertambah kepada dua atau tiga orang. Manakala penyertaan kaum juga tidak selalunya diambil perkiraan. Ketua Menteri mempunyai kuasa pemutus untuk memilih siapakah orang nombor dua (TKM) yang beliau kehendaki. Oleh itu artikel ini cuba untuk mengarang isu ini dan cuba mendekati mengapa senario yang dijelaskan itu berlaku. Perbincangan akan dibuat secara kronologi dalam sejarah politik Sarawak iaitu selama 50 tahun Sarawak bersama-sama dalam Malaysia. Tumpuan hanyalah pada parti-parti yang ditubuhkan di Sarawak sahaja. Sebelum itu dibicarakan dahulu secara ringkas hal tentang politik kepartian di Sarawak.

Latar Belakang Sejarah Politik Sarawak

Tidak seperti di Semenanjung Malaysia, perkembangan politik di Sarawak berkembang agak lewat. Salah satu ciri persamaan dengan Semenanjung Malaysia, pertumbuhan kesedaran politik berdasarkan etnik masing-masing. Kaum-kaum di Sarawak masih mempunyai sifat curiga mencurigai apabila satu-satu kaum mendahului mereka menubuh parti politik walaupun hasratnya untuk menubuh parti pelbagai kaum. Hal ini jelas dilihat dengan kemunculan *Sarawak United People's Party* (SUPP) yang ditubuhkan pada tahun 1959.¹ Walaupun teras perjuangan SUPP adalah bersifat pelbagai kaum tetapi kaum-kaum lain tidak bergitu terpenggil menyokong parti tersebut. Ini kerana parti tersebut dianggap sebagai dikuasai oleh pemimpin-pemimpin Cina seperti Ong Kee Hui dan Stephen Yong walaupun terdapat beberapa pemimpin bumiputera dalamnya. Terdapat ancaman kepada penubuhan SUPP tetapi ia sebagai reaksi kurang senang sesetengah penduduk bumiputera kepada SUPP dan tidak pernah menjadi satu yang agresif. Apa yang sebenarnya berlaku pula selepas penubuhan SUPP ialah kaum-kaum lain cuba mengasaskan parti yang mempunyai sifat yang sama iaitu pelbagai kaum maka pada tahun 1960 tertubuhnya Parti Negara Sarawak (PANAS).² PANAS dipimpin oleh pemimpin tradisional Melayu iaitu Abang Mustapha. Beliau seorang pegawai kerajaan yang dihormati oleh pihak British kerana sokongan beliau terhadap penyerahan Sarawak. Namun demikian anak muda Iban di Skrang atau ketika itu lebih dikenali sebagai Bahagian Kedua pula tidak mahu kaumnya dipimpin oleh bangsa lain maka pada tahun 1961 tertubuhnya *Sarawak National Party* (SNAP) yang menjadi wadah ketiga kepada penduduk Sarawak untuk aktif dalam politik.³ Pemimpin utamanya yang tidak dikenali di arena politik Sarawak

iaitu Stephen Kalong Ningkan benar-benar mengejutkan pihak British.

Tiga parti awal tadi tidak cukup memenuhi hasrat beberapa pemimpin Sarawak yang lain. Ini kerana bagi pemimpin-pemimpin lain mereka melihat perjuangan parti bersifat pelbagai kaum tidak akan mencapai objektif jelas dalam membangunkan kaum-kaum di Sarawak. Ini kerana kaum-kaum di Sarawak mempunyai taraf kehidupan yang berbeza-beza dengan orang Cina lebih ke hadapan dalam pelbagai aspek kehidupan. Manakala orang Melayu walaupun ada telah mempunyai pendidikan tinggi tetapi masih jauh ketinggalan daripada orang Cina. Manakala orang Dayak yang ditinggalkan hidup secara tradisi oleh Brooke dan cuba dibangunkan oleh British masih lagi ketinggalan dalam arus pembangunan di Sarawak. Oleh kerana tahap pembangunan berbeza-beza ini maka perlunya sebuah parti yang mewakili kaum itu sahaja ditubuhkan agar kepentingan mereka boleh dijaga dan usaha membangunkan boleh diperhebatkan. Namun demikian faktor-faktor lain juga menjadi penyebab kepada penubuhan parti-parti yang bersifat perkauman ini. Sebagai contohnya penubuhan Barisan Rakyat Jati Sarawak (BARJASA) pada tahun 1961 menampakkan terdapat keretakan dalam perpaduan orang Melayu.⁴ BARJASA ditubuhkan atas sebab untuk membela nasib kaum bumiputera dan didominasi oleh kaum Melayu-Melanau tidak melihat PANAS sebagai parti yang boleh mereka sokong. Ini kerana sejarah anti-penyERAHAN Sarawak masih lagi membara dalam kalangan pemimpin Melayu-Melanau yang tidak dapat akan dipimpin oleh seorang pemimpin pro-penyERAHAN. Walaupun terdapat pemimpin anti-penyERAHAN dalam PANAS tetapi sebahagian besar pemimpin Melayu-Melanau yang anti-penyERAHAN tidak mahu menyertai parti tersebut. Tambahan daripada itu kebanyakan mereka yang menyokong BARJASA datang dari Bahagian Ketiga dan ini menunjukkan terdapat sempadan wilayah yang memisahkan mereka. PANAS pula lebih kepada bahagian Pertama. Sementara itu faktor sempadan ini juga menunjukkan penduduk Melayu dan Kadayan di utara Sarawak terutama di Miri, Limbang dan Lawas menunjukkan kecenderungan untuk menyokong Parti Rakyat Brunei (PRB) sebagai wadah perjuangan masa depan mereka. Hal ini terbukti dengan meletusnya Pemberontakan Brunei (1962).⁵

Bercakap mengenai sempadan wilayah ini juga nampaknya kaum Iban di Bahagian Ketiga yang pada awalnya bersekutu dengan pemimpin Melayu dalam PANAS, mula melihat perlunya kaum mereka dipimpin oleh kaum mereka sendiri. Namun demikian mereka tidak memilih SNAP sebagai wadah perjuangan mereka. Kebanyakan pemimpin Iban di Bahagian Ketiga adalah golongan penghulu dan pemimpin masyarakat maka mereka tidak selesa dengan perjuangan SNAP yang dipimpin oleh orang muda Iban. Bagi mereka perjuangan orang Iban dan kaum Dayak yang lain harus dipimpin oleh ketua masyarakat tradisional. Atas sebab itu Temenggung Jugah yang tidak dapat bersama Abang Mustapha dalam PANAS telah dipanggil memimpin parti khas untuk kaum Dayak iaitu Pesaka Anak Sarawak (PESAKA).⁶ Parti ini

ditubuhkan pada tahun 1962. Oleh kerana sebahagian besar pemimpin PESAKA adalah golongan penghulu maka parti ini dikenali sebagai parti penghulu. Sementara itu usaha untuk menarik sokongan orang Cina dalam menjayakan penubuhan Malaysia maka di tubuhkan *Sarawak Chinese Association* (SCA). SCA ditubuhkan pada tahun 1961 dan diketuai oleh William Tan⁷ SCA akan memainkan peranan sebagai wakil orang Cina di Sarawak. Ia juga berfungsi sebagai alternatif kepada orang Cina untuk mengalih sokongan orang Cina dari SUPP yang menentang Malaysia.

Jikalau dilihat dalam hal ini maka jelas bahawa terdapat enam parti utama di Sarawak yang mempunyai kepentingan masing-masing selain mempunyai dasar parti yang berbeza. Hal ini menunjukkan Sarawak masih lagi baharu dalam politik, dan gagasan penyatuan belum lagi dapat memunculkan sebuah parti yang benar-benar mendapat sokongan dan dokongan rakyat seperti di negara jiran mereka iaitu Tanah Melayu dan Indonesia malah Brunei. Hal ini juga menampakkan bahawa pemimpin-pemimpin Sarawak masih lagi gagal menambat hati rakyat Sarawak sepenuhnya dengan wawasan dan polisi mereka untuk masa depan rakyat Sarawak. Akibatnya pepecahan berlaku, dan pepecahan ini memunculkan persaingan antara enam parti ini untuk meraih sokongan rakyat Sarawak. Dalam masa yang sama pemimpin-pemimpin parti di Sarawak sedar bahawa mereka tidak akan mampu menguasai Sarawak jikalau tiadanya pakatan antara parti atau individu tertentu. Dengan kata lain parti-parti yang ingin berkuasa perlu mempunyai pakatan yang kuat untuk memimpin Sarawak. Contoh terbaik adalah pembentukan kerajaan Sarawak pertama yang dilihat sebagai satu agenda tawar menawar dan kerjasama yang menjamin kelangsungan parti yang memerintah. Perkara ini dilihat dengan tawaran jawatan dalam kerajaan antara parti mahupun individu.

Kerajaan Pertama Sarawak

Senario politik awal tadi menunjukkan bahawa tiada satupun daripada enam parti tadi mampu memerintah sendiri. Mereka mempunyai kekuatan tersendiri, tetapi tidak akan mampu memerintah bersendirian. Malahan dalam kes ini pembentukan kerajaan awal Sarawak juga bukannya cukup hanya sokongan dua atau tiga parti sahaja, tetapi memerlukan satu konsensus sebahagian parti yang berpengaruh. Hal ini berlaku kepada pembentukan kerajaan pertama di Sarawak. Apa yang perlu diketahui dalam hal ini ialah bukan sahaja Perikatan Sarawak yang terdiri daripada SNAP, PESAKA, BARJASA dan SCA sahaja yang mampu membentuk kerajaan, tetapi mereka disaingi oleh pakatan antara SUPP dan PANAS yang juga berhajat membentuk kerajaan. Pilihan raya Sarawak pada tahun 1963 tidak menunjukkan tanda-tanda jelas siapa yang akan menguasai kerajaan negeri. Walaupun Perikatan Sarawak nampaknya menguasai banyak kerusi tetapi belum cukup untuk membentuk kerajaan. Ini kerana Perikatan Sarawak memerlukan sokongan calon bebas untuk

membentuk kerajaan. Begitu juga dengan pakatan antara SUPP dan PANAS yang memerlukan sokongan calon bebas.

Dalam formula pakatan SUPP dan PANAS apa yang menjadi persetujuan antara kedua-dua parti ini ialah persetujuan membentuk kerajaan dengan pemimpin SUPP akan menjadi Ketua Menteri. Manakala PANAS pula akan ditawarkan jawatan TKM.⁸ Ini merupakan sebahagian daripada persetujuan mereka untuk membentuk kerajaan negeri. Namun demikian usaha mereka ini gagal kerana Perikatan Sarawak lebih agresif mengumpul sokongan calon bebas. Akhirnya mereka dapat membentuk kerajaan yang diketuai oleh Stephen Kalong Ningkan.⁹ Dalam banyak buku sejarah politik Sarawak menunjukkan bahawa dua jawatan menjadi rebutan adalah jawatan ketua menteri dan gabenor Sarawak. Namun jawatan gabenor Sarawak lebih sensasi dengan kompromi dibuat untuk tidak melantik Temenggung Jugah sebagai gabenor tetapi memberi jawatan menteri hal ehwal Sarawak kepada beliau.¹⁰ Malahan Tengku Abdul Rahman iaitu Perdana Menteri Malaysia ketika itu menasihatkan agar jikalau jawatan ketua menteri dikuasai oleh orang Dayak maka jawatan gabenor harus diberi kepada orang Melayu atau Islam.¹¹ Kompromi ini secara tidak langsung meredakan sedikit isu jawatan utama di Sarawak.

Namun demikian, tidak ada yang membicarakan bagaimana pula dengan jawatan TKM pertama. Stephen Kalong Ningkan nampaknya memilih orang yang di luar daripada Perikatan Sarawak untuk dilantik sebagai timbalan beliau iaitu James Wong James Wong yang berasal daripada Lawas. James Wong lahir dalam keluarga Cina yang kuat berusaha sehingga menjadi salah seorang peniaga yang kaya. Malahan beliau juga terkenal dalam kalangan penduduk bumiputera. Beliau juga memiliki pendidikan Inggeris dari Sekolah St. Thomas, Kuching. Oleh kerana latarbelakang beliau ini maka beliau menjadi orang kepercayaan British di kawasan utara Sarawak. Beliau menjadi calon bebas di Lawas dan menang dalam pilihan raya perbandaran dan dilantik menjadi salah seorang wakil bebas dalam Dewan Undangan Negeri Sarawak. Beliau juga merupakan salah seorang penyokong kepada penubuhan Malaysia. Sikap beliau ini selari dengan dasar Perikatan Sarawak yang pro-Malaysia. Namun demikian, tiada sebab jelas mengapa beliau dipilih menjadi TKM walaupun terdapat banyak lagi pemimpin Perikatan Sarawak yang berkebolehan. Malahan PESAKA yang memiliki kerusi terbanyak dalam Dewan Undangan Negeri tidak terpilih menjawat sebarang jawatan kabinet kerajaan pertama. Namun demikian apa yang boleh disimpulkan corak kerajaan negeri Sarawak ketika itu mencerminkan satu imbalan kuasa antara kaum dengan gabenor seorang Melayu, ketua menteri dari kalangan kaum Dayak (Iban) dan timbalannya adalah dari orang Cina. Malahan Stephen Kalong Ningkan menjemput James Wong sebagai ahli SNAP. Dengan kata lain Stephen Kalong Ningkan membina kekuatan SNAP dengan menjadi James Wong sebagai orang nombor dua penting yang sekali gus membantu kekuatan SNAP dalam aspek kewangan dan pengaruh politik.

James Wong yang lahir pada 6 Ogos 1922 merupakan anak kelahiran Limbang.¹² Ayahnya iaitu William Wong Tsap En lahir di China tetapi telah berhijrah ke Sabah dan kemudiannya ke Sarawak. Ibunya pula adalah anak kelahiran Limbang. James Wong hidup penuh suka duka dengan pelbagai cabaran yang mendidik beliau tentang erti kehidupan dan kebebasan. Beliau bersekolah di St Mary dan St. Thomas, Kuching. Seterusnya beliau melanjutkan pelajarannya di Sekolah Pertanian Serdang tetapi beliau terpaksa kembali ke Limbang semasa pendudukan Jepun di Tanah Melayu. Beliau kemudiannya bekerja sebagai penanam padi.¹³ Anak tua dari tujuh adik beradik ini mula menunjukkan semangat untuk maju dengan menceburi industri pembalakan dengan menubuh *Limbang Trading Company* selepas Perang Dunia Kedua.¹⁴ Sebagai seorang yang berjaya dalam perniagaannya, beliau menjadi harapan di Limbang untuk membawa suara penduduk Limbang kepada kerajaan negeri. Oleh itu beliau terpilih sebagai wakil Limbang di Dewan Undangan Negeri. Oleh kerana beliau bergerak sebagai calon bebas dan pada waktu yang sama menyokong Malaysia maka beliau memerlukan satu organisasi untuk mencapai cita-cita merealisasikan Malaysia. Dalam enam parti yang ada di Sarawak ketika itu beliau memilih SNAP sebagai wadah perjuangannya. Beliau memilih SNAP kerana parti tersebut sebagai parti pelbagai kaum. Beliau mengakui bahawa beliau disokong oleh penduduk Limbang yang terdiri daripada pelbagai kaum.¹⁵

Namun demikian Stephen Kalong Ningkan menghadapi kelemahan dalam menangani masalah yang mencabar kepimpinan beliau. Walaupun beliau cuba meletak James Wong sebagai imbalan kuasa antara kaum tetapi strategi ini belum cukup mengatasi masalah dan cabaran yang mendatang. Imbalan kuasa yang cuba diwujudkan oleh beliau ini mempunyai kelemahan tersendiri. Antara kelemahannya adalah pertama ketiadaan wakil PESAKA dalam kabinet yang boleh membantu mengukuhkan pentadbiran beliau. Malahan ahli-ahli PESAKA tidak menerima dengan kepimpinan beliau. Kedua pula ketiadaan wakil SNAP dalam kabinet persekutuan. BARJASA yang mempunyai hubungan dengan kerajaan pusat menerusi Abdul Rahman Ya'akub berjaya membina hubungan yang baik dengan kerajaan pusat. Apabila timbul beberapa isu antara kerajaan pusat dan negeri maka sukar bagi Ningkan menjelaskan kepada pihak persekutuan. Atas sebab ini beliau gagal menangani penentangan terhadap kepimpinan beliau dalam dua krisis politik Sarawak pertama (1965) dan krisis kedua (1966). Namun demikian SNAP memberi sokongan padu kepada beliau termasuk timbalan beliau James Wong. Manakala SCA juga memberi sokongan kepada Stephen Kalong Ningkan. Bagi PANAS hanya presidennya Abang Othman menjadi penyokong kepada Stephen Kalong Ningkan. Sokongan daripada parti-parti ini gagal memperkuat kerajaan Stephen Kalong Ningkan dan akhirnya kerajaannya berjaya ditumbangkan apabila kerajaan persekutuan mengisytiharkan darurat di Sarawak.¹⁶ Kelemahan kedua ini diakui juga oleh James Wong. Dalam hal

ini James Wong menyatakan bahawa kekurangan dialog antara kerajaan negeri dan pusat membawa masalah kepada kerajaan Ningkan.¹⁷

Kerajaan Tawi Sli

Percaturan politik dalam kerajaan Stephen Kalong Ningkan membawa kepada penubuhan kerajaan baru. PESAKA yang memegang kerusi terbanyak mencalonkan Tawi Sli iaitu bekas guru sebagai ketua menteri baru. Gabenor kemudiannya bersetuju melantik Tawi Sli sebagai ketua menteri.¹⁸ Dalam kompromi antara PESAKA dan BARJASA akhirnya mereka berjaya membentuk kerajaan baru Sarawak. SCA kemudiannya menyertai kerajaan baru tersebut. Manakala PANAS berpecah dengan presidennya keluar PANAS dan kemudiannya pemimpin PANAS membawa kepada penyatuan PANAS dan BARJASA yang membentuk parti baru iaitu BUMIPUTERA. Pergabungan ini meletak BUMIPUTERA sebagai parti kedua terbesar dalam Perikatan Sarawak. Dalam hal ini kerajaan baru ini membawa kepada kuasa tawar menawar besar bagi BUMIPUTERA untuk mendapat pembahagian kuasa besar dalam kerajaan negeri.

Persetujuan yang dicapai antara PESAKA dan BUMIPUTERA adalah persetujuan untuk melantik wakil BUMIPUTERA sebagai TKM. BUMIPUTERA memilih Abang Abdul Rahim, iaitu bekas naib presiden PANAS sebagai TKM.¹⁹ Dari segi latarbelakang tokoh ini, beliau adalah adik beradik kepada Datu Bandar Abang Mustapha dan Abang Othman. Beliau dilahirkan pada 15 Mei 1908 di Kuching. Beliau mula bersekolah di sekolah kerajaan di Brunei dan seterusnya melanjutkan pelajaran di Sekolah St. Joseph, Kuching. Beliau juga seorang kakitangan kerajaan berpengalaman sejak zaman Brooke lagi. Beliau mula menyertai perkhidmatan kerajaan pada tahun 1926. Antara jawatan pernah beliau sandang adalah Pegawai Bumiputera di Bintulu. Beliau juga pernah dilantik sebagai majistret kelas empat pada tahun 1936.²⁰ Dua tahun kemudian beliau dinaikkan pangkat sebagai majistret kelas ketiga.²¹ Beliau juga dilantik sebagai ahli tidak rasmi dalam Dewan Undangan Negeri pada zaman Brooke. Beliau juga aktif dalam kerajaan British. Beliau bersara dari perkhidmatan kerajaan pada Februari 1961. Selepas itu beliau menjadi ahli Majlis Luar Bandar Kuching.²² Bersama-sama abangnya iaitu Abang Mustapha, beliau telah berusaha mengukuhkan kedudukan PANAS. Beliau kemudiannya menyokong kumpulan Tawi Sli dan abangnya iaitu Abang Othman menyokong Stephen Kalong Ningkan. Sebagai seorang yang pemimpin kanan dalam PANAS, pemimpin BUMIPUTERA mengiktiraf beliau sebagai calon berkecayaban sebagai TKM. Secara tidak langsung pelantikan beliau merupakan satu lagi usaha mengukuhkan perpaduan PESAKA dan BARJASA.

Pembentukan kerajaan Tawi Sli ini tidak menghadapi masalah. Malahan tiada masalah langsung berhubung dengan politik dalam Perikatan

Sarawak. Malah tiada tanda-tanda wujudnya permusuhan dalam kabinet negeri. Namun demikian imbalan kuasa diwujudkan ini tidaklah satu yang berkekalan. PESAKA dan BUMIPUTERA nampaknya berusaha mengembangkan kuasa masing-masing untuk menjadi parti yang dominan. PESAKA cuba mengekalkan kedudukannya sebagai parti dominan dan sekali gus menguasai jawatan ketua menteri. Namun demikian BUMIPUTERA nampaknya tidak mahu selama-lama memegang jawatan TKM. Walaupun tiadanya tuntutan kepada jawatan ketua menteri, tetapi tindak tanduk BUMIPUTERA menampakkan mereka cuba menjadi parti yang kuat dalam Perikatan Sarawak. Tambahan dalam hal ini PESAKA menghadapi saingan daripada SNAP dalam mengembangkan pengaruh mereka di kawasan majoriti Dayak. Hal ini menjadi satu perebutan yang menarik apabila pilihan raya negeri langsung pertama Sarawak dijalankan pada tahun 1970. PESAKA dan BUMIPUTERA bersaing antara satu sama lain selain berdepan dengan SNAP dan SUPP.

Kerajaan Abdul Rahman Ya'akub

Pilihan raya negeri 1970 menunjukkan satu perkembangan penuh dengan episod tawar menawar. Walaupun Perikatan Sarawak secara umumnya menang apabila BUMIPUTERA memenangi 12 kerusi bersama-sama dengan PESAKA yang memperoleh 9 kerusi dan SCA menang 3 kerusi. Manakala calon SUPP dan SNAP memenangi 12 kerusi masing-masing. Kali ini kekuatan BUMIPUTERA terserlah dengan 12 kerusi. Manakala PESAKA yang memang 9 kerusi menuntut jawatan ketua menteri. Hal ini tidak dapat dipersetujui oleh BUMIPUTERA kerana mereka menang lebih banyak kerusi. Akhirnya timbul semua parti cuba tawar menawar dalam membentuk kerajaan negeri. SNAP dan PESAKA cuba membawa SUPP membentuk kerajaan negeri dengan memberi jawatan Ketua Menteri kepada Stephen Kalong Ningkan. Manakala jawatan menteri dibahagi kepada formula 3:3:3.²³ Sementara itu BUMIPUTERA juga berpakat dengan SUPP. Pakatan kedua-dua mereka ini bersetuju mengakui BUMIPUTERA akan mengetuai kerajaan negeri dengan jawatan ketua menteri. Manakala SUPP akan diberi jawatan TKM. Manakala salah seorang ahli DUN PESAKA, iaitu Penghulu Abok memberi sokongan kepada kerajaan BUMIPUTERA dan SUPP.

Akhirnya pakatan antara BUMIPUTERA dan SUPP berjaya diwujudkan dengan jawatan ketua menteri untuk BUMIPUTERA dan jawatan TKM untuk SUPP. Abdul Rahman Ya'akub menjadi ketua menteri. Manakala Stephen Yong sebagai TKM. Namun demikian kerajaan baru ini tidak mengenyahkan PESAKA. Usaha menjemput PESAKA amat penting dalam imbalan kaum dalam kerajaan Abdul Rahman Ya'akub. Ia juga bermaksud mereka tidak mahu orang Dayak diketepikan dalam kabinet Sarawak. Strategi kerajaan Abdul Rahman Ya'akub ini cukup baik kerana tidak mengenyahkan

mana-mana pihak atau kaum dalam kerajaan negeri. PESAKA bukan sahaja diterima masuk dalam kerajaan baru ini tetapi diberi jawatan TKM. Simon Debab Manja dilantik sebagai timbalan ketua menteri kedua. Secara umumnya buat kali pertama dalam sejarah politik Sarawak, terdapat dua jawatan TKM,

Ketua Menteri

Abdul Rahman Ya'akub (BUMIPUTERA)

TKM

Stephen Yong (SUPP), Menteri Perhubungan dan Kerja

Simon Debab Manja (PESAKA), Menteri Tanah dan Sumber Galian

Menteri-menteri Kabinet

Abang Ikhwan Zaini (BUMIPUTERA), Menteri Kebajikan

Penghulu Abok ak. Jilan (PESAKA), Menteri Negeri

Sim Kheng Hong (SUPP), Menteri Kerajaan Tempatan

Pembentukan kerajaan Sarawak dibawah Abdul Rahman Ya'akub ini menunjukkan berlaku tolenrasi bangsa. Kemasukan SUPP sebagai wakil orang Cina menunjukkan bahawa Abdul Rahman Ya'akub mahu sebuah kerajaan pelbagai kaum. Malah bersetuju melantik Stephen Yong sebagai timbalannya. Dari segi latarbelakangnya Stephen Yong merupakan seorang pemimpin dan ahli politik yang berpengalaman. Stephen Yong lahir di Simunjan pada tahun 1921.²⁴ Seperti juga James Wong, Stephen Yong juga meniti kehidupan yang mencabar tetapi semangat beliau untuk berjaya membawa beliau menjadi peguam pertama di Sarawak.²⁵ Detik awal penyertaan beliau dalam politik bermula dengan kejayaan beliau dalam pilihan raya Majlis Bandar Kuching pada tahun 1956.²⁶ Minat beliau dalam bidang politik membawa kepada penubuhan SUPP.

Sementara itu Abdul Rahman Ya'akub menerima nasihat daripada kerajaan pusat untuk tidak mengenenpikan terus PESAKA. Malah beliau memberi jawatan TKM kepada PESAKA. Tokoh yang dipilih daripada ahli DUN PESAKA ialah seorang calon yang tidak pernah dikenali iaitu Simon Debab Manja. Simon dilahirkan di Engkilili pada 27 April 1937. Beliau menerima pendidikan awal di Sekolah Tinggi Kuching (Cina) dan seterusnya melanjutkan pelajaran di Sekolah St. Thomas. Beliau memulakan kerjaya beliau sebagai *Commissioner cadet* di Sekolah Latihan Polis. Selepas itu beliau dilantik sebagai Pegawai Hal Ehwal Sekolah, Pejabat Daerah Lubok Antu. Manakala kerjaya politik beliau bermula dengan kemenangan beliau sebagai ADUN di N17 Engkili-Skrang.²⁷ Beliau bersama-sama dengan Penghulu Abok memberi sokongan kepada kerajaan Abdul Rahman Ya'akub. Atas sokongan kedua-dua mereka maka Simon Debab Manja di beri jawatan TKM II dan Penghulu Abok sebagai menteri kabinet. Selain itu Abdul Rahman Ya'akub mempunyai cadangan yang lebih besar dalam perpaduan kaum Bumiputera. Cadangan ini membuahkan kelahiran Parti Pesaka Bumiputera Bersatu (PBB)

iaitu gabungan antara PESAKA dan BUMIPUTERA.

Situasi politik Sarawak sekali lagi berubah dengan imbangan kuasa antara parti-parti yang bertanding pada tahun 1974. Terdapat beberapa peristiwa penting berlaku sebelum pilihan raya tersebut. Selain pergabungan BUMIPUTERA dan PESAKA, Abdul Rahman Ya'akub membuat sedikit rombakan kabinet dengan melantik Alfred Jabu Ak. Numpang iaitu pemimpin sayap PESAKA sebagai TKM yang baru. Alfred Jabu merupakan anak muda Iban yang berpendidikan tinggi.²⁸ Beliau yang lahir pada tahun 1940 di Betong memiliki diploma dalam bidang petanian dari New Zealand. Dengan kelayakan yang dimiliki oleh beliau ini maka beliau diberi jawatan pegawai pertanian di Limbang, Miri dan Kuching. Beliau juga sempat berkhidmat di RASCOM²⁹ sebelum dipilih sebagai calon di Engkilili dalam pilihan raya kecil tahun 1973. Dalam organisasi PBB, beliau dilantik sebagai Timbalan Presiden PBB dan dengan itu beliau diberi kepercayaan menjawat jawatan TKM.

Sebelum pilihan raya ini Barisan Nasional (BN) telah menganti Parti Perikatan. Perubahan ini juga diikuti oleh kerajaan Abdul Rahman Ya'akub di Sarawak. Dengan kata lain pilihan raya 1974, BN melawan SNAP dan beberapa buah parti kecil serta calon-calon bebas. Keputusan pilihan raya ini cukup memberi makna kepada senario politik Sarawak. Walaupun tiada perubahan kerajaan negeri berlaku tetapi pembangkang dibawah SNAP semakin kuat apabila menambah kerusi DUN dari 12 sebelum ini kepada 18. Manakala PBB pula menang dengan 18 kerusi tetapi sayap PESAKA hanya menang 8 kerusi. SUPP pula kekal dengan status quo iaitu 12 kerusi. Senario ini menunjukkan SUPP menjadi parti terlemah dalam percaburan politik di Sarawak. Apa yang lebih menarik dan mengejutkan dalam pilihan raya negeri ini ialah kekalahan TKM iaitu Stephen Yong di Kuching Timur³⁰ dan bekas TKM iaitu Simon Dembab Manja di Engkilili-Skrang. Kedua-dua mereka dikalahkan oleh calon tidak terkenal dari SNAP.

Kekuatan SNAP ini menyebabkan Abdul Rahman Ya'akub mula menimbangkan usaha penyertaan SNAP dalam kerajaan pimpinan beliau.³¹ Penyertaan SNAP dalam kerajaan negeri dan BN negeri menjadikan Sarawak buat kali pertama tiada pembangkang dalam DUN negeri. Sebagai mengikat keutuhan perpaduan antara parti komponen BN, maka Abdul Rahman Ya'akub melantik Dunstan Endawei Anak Enchana sebagai TKM ketiga bersama-sama dengan Alfred Jabu dan calon baru dari SUPP. Dengan kata lain satu lagi jawatan TKM menjadi pertarungan bagi mengimbang kuasa antara parti-parti di Sarawak. Dunstan Endawei bukannya muka baru dalam kerajaan dan politik Sarawak. Beliau pernah menganggotai kabinet kerajaan Stephen Kalong Ningkan. Secara umumnya Dunstan Endaweidilahirkan di Saratok pada tahun 1937. Dunstan Endawei mendapat pendidikan di Sekolah St. Peter, Saratok dan St. Augustine, Betong.³² Beliau merupakan seorang guru sekolah sebelum meletak jawatan untuk mencebur diri dalam bidang pertanian. Kemudian beliau menyertaiMajlis Daerah Kalaka sebagai *Rate Collector* pada tahun

1962. Beliau kemudiannya menyertai SNAP dan dilantik sebagai Pegawai Awam dalam SNAP.³³

Walaupun SUPP menjadi parti yang lemah antara PBB dan SNAP, tetapi mereka masih lagi diberi jawatan TKM. Stephen Yong yang tewas dalam pilihan raya negeri terpaksa diganti dengan calon SUPP yang lain. Calon yang dipilih adalah Sim Kheng Hong.³⁴ Sim Kheng Hong merupakan seorang pemimpin yang cukup berpengalaman dalam arena politik Sarawak. Beliau mendapat pendidikan awal di Sekolah Hokkiendan Sekolah St. Thomas, di Kuching. Beliau juga pernah memegang beberapa jawatan dalam syarikat swasta seperti Pengerusi Lembaga Pengarah, Hoe Hung Sawmill Sdn. Bhd. Beliau juga pernah memegang jawatan Pengerusi Majlis Daerah Luar Bandar dan Kuching (1967-1970).³⁵ Penyertaan beliau dalam politik bermula dengan perlantikan sebagai ADUN Sarawak semasa penubuhan Malaysia. Beliau pernah memegang jawatan menetri dalam dua potfolio. Potfolio yang pernah disandang oleh beliau adalah Menteri Kerjaan Tempatan dan Menteri Komunikasi dan Kerja.³⁶

Dengan perlantikan seorang ahli SNAP sebagai TKM maka kabinet Abdul Rahman Ya'akub menempa sejarah pertama kerana mempunyai tiga TKM. Usaha mewujudkan ketiga-tiga jawatan ketua menteri ini berdasarkan usaha mengimbang kuasa antara parti. SUPP yang sejak awal memberi sokongan kepada kerajaan tidak diketepikan dalam perjanjian awal mereka untuk mengekalkan TKM dari SUPP. Manakala PESAKA yang telah bergabung dengan BUMIPUTERA pula tidak ketinggal masih diberi penghormatan untuk mengekalkan jawatan TKM walaupun muka baru. Sementara itu SNAP pula diberi jawatan TKM kerana kekuatan parti tersebut dalam pilihan raya 1974. Oleh kerana itu Abdul Rahman Ya'akub tidak mengecilkkan peranan SNAP sebaliknya SNAP amat berguna dalam sebarang usaha lain-lain parti komponen dalam BN untuk mencabarnya.

Manakala muka baru yang dipilih menggantikan Simon sebagai TKM merupakan anak muda Iban yang berpendidikan tinggi iaitu Alfred Jabu. Alfred Jabu dilahirkan di Betong pada 26 Oktober 1940. Beliau mendapat pendidikan dari pelbagai sekolah seperti Ng Ajau Local Authority School, Sekolah St. Augustine, Betong, Sekolah batu Lintang dan Pusat latihan, Kuching, Sekolah Menengah Tanjong Lobang, Miri dan Sekolah Menengah St. Thomas. Seterusnya beliau melanjutkan pendidikan beliau di Universiti Canterbury, Christchurch, New Zealand dan Silwood Parks Imperial College of Science and Technology, University of London dalam bidang pertanian. Berbekal dengan sijil pertanian beliau ini maka beliau telah berkhidmat sebagai Pegawai Pertanian Bahagian, Limbang, (1966 – 1969), Pegawai Pertanian Bahagian, Miri, (1969-1971), Pegawai Pertanian (Pembangunan), Kuching, (1971) dan *Staff Officer-in-charge, Regrouping and Resettlement RASCOM* (1972-1973). Beliau mencebur diri dalam politik apabila dicalonkan sebagai calon BN dalam pilihan raya kecil Engkilili (1974) dan seterusnya bertanding di

Kerusi DUN Layar. Sebelum dilantik sebagai TKM, beliau dilantik menjawat jawatan Menteri Kebudayaan, Beliau dan Sukan.³⁷

Tahap Awal Kerajaan Abdul Taib Mahmud

Pada akhir tahun 1970an, kepimpinan Abdul Rahman Ya'akub menghadapi penentangan dari luar dan dalam. Sekumpulan pemimpin Melayu dibawah Alli Kawi menubuhkan Parti Anak Jati Sarawak (PAJAR). Manakala kumpulan muda dalam SUPP pula menuduh Abdul Rahman Ya'akub sebagai seorang yang mengamalkan neopotisme dan rasuah. Tentang ini menyebabkan Abdul Rahman Ya'akub menundur diri pada tahun 1981. Anak saudara Abdul Rahman Ya'akub iaitu Abdul Taib Mahmud dilantik sebagai ketua menteri baru. Abdul Taib Mahmud mengekalkan status quo yang sedia ada apabila beliau dilantik sebagai ketua menteri. Namun demikian sebelum beliau menjawat jawatan Ketua Menteri, berlaku sedikit perubahan penyandang jawatan TKM Sarawak apabila Dunstan Endawie melepaskan jawatan TKM. Beliau telah dilantik sebagai Persuruhajaya Tinggi Malaysia ke New Zealand. Tempat beliau diambil alih oleh Daniel Tajem yang juga ahli SNAP. Daniel Tajem merupakan pemimpin Iban yang muda dan berpendidikan. Daniel Tajem dilahirkan di Kuching pada 15 Mac 1936. Beliau mendapat pendidikan di St. Holy Cross' School, Sg. Tanju, Sekolah Menengah Batu Lintang dan Sekolah Menengah St. Thomas. Kemudiannya beliau melanjutkan pendidikan beliau di Victoria University, Wellington, New Zealand dalam bidang undang-undang. Beliau pernah berkhidmatan sebagai Pegawai takbir, Kerajaan Negeri Sarawak dan Timbalan Pendakwaraya Awam. Penglibatan politik beliau bermula apabila beliau menjadi calon SNAP dalam pilihan raya umum dan negeri pada tahun 1974.³⁸

Pada tahap awal pentadbiran beliau terdapat dua peristiwa politik penting berlaku di Sarawak. Pertama adalah pepecahan SNAP dan kedua adalah krisis Ming Court. Kedua-dua peristiwa penting ini mencorak semulaimbangan politik Sarawak yang juga mempengaruhi jawatan TKM. Perkara pertama berlaku apabila Dunstan Endawie meletak jawatan sebagai presiden SNAP dan James Wong memangku jawatan beliau. Situasi ini membawa kepada perebutan kuasa antara kumpulan James Wong dengan pemimpin muda dan berpendidikan tinggi Iban yang terdiri daripada Leo Moggie, Daniel Tajem dan Gramung Juna. Kumpulan muda ini menuntut agar jawatan presiden diserahkan kepada mereka, tetapi James Wong berkeras untuk mengekalkan jawatan. Akibatnya berlaku pertandingan antara James Wong dan Leo Moggie untuk merebut jawatan presiden SNAP. Namun demikian Leo Moggie kalah dalam perebutan jawatan presiden SNAP pada tahun 1981.³⁹ Kejayaan James Wong ini tidak meredakan keadaan walaupun Leo Moggie diberi jawatan timbalan presiden SNAP.

Apa yang menarik dalam krisis SNAP ini ialah penyingkiran Daniel

Tajem dari SNAP kerana memberi sokongan kepada calon bebas dalam Pilihan Raya Umum 1981.⁴⁰ Beliau pernah didesak oleh James Wong untuk meletak jawatan sebanyak empat kali tetapi tidak dihiraukan oleh beliau.⁴¹ Daniel Tajem kemudiannya menubuh Parti Bansa Dayak Sarawak (PBDS) dan menjemput Leo Moggie untuk memegang jawatan presiden parti tersebut.⁴² Sementara itu babak pemecatan Daniel Tajem memberi satu tugas berat bagai Abdul Taib Mahmud untuk mengelak sebarang ketidak stabilan dalam kerajaan baru pimpinan beliau. Ini kerana SNAP mendesak beliau menyingkirkan Daniel Tajem dari jawatan TKM. Dalam hal ini Stephen Kalong Ningkan dengan serius memberi amaran bahawa jikalau keputusan SNAP ini tidak diambil kira oleh Abdul Taib maka mereka akan membawa hal ini ke atas.⁴³ Namun demikian Abdul Taib Mahmud tidak menunjukkan tanda positif untuk memenuhi hasrat SNAP ini. Malah beliau menggunakan kuasa prerogatif beliau untuk mengekalkan Daniel Tajem. Daniel Tajem masih dikekalkan oleh Abdul Taib Mahmud sebagai TKM. Tindakan Abdul Taib Mahmud mengekalkan Daniel Tajem dan menteri pro Leo Moggie dalam kabinetnya menyebabkan Abdul Taib Mahmud dituduh menyebelahi kumpulan Leo Moggie.⁴⁴ Tindakan Abdul Taib Mahmud ini tidak dapat diterima oleh SNAP dan akhirnya Abdul Taib Mahmud mewujudkan formula BN Plus.⁴⁵ Formula BN Plus adalah untuk membawa bersama-sama PBDS dalam kerajaan negeri. Dengan kata lain Daniel Tajem yang menganggotai PBDS akan kekal sebagai TKM. Bagi Abdul Taib Mahmud usaha ini dilakukan untuk membawa bersama-sama PBDS dalam kerajaan negeri.

Namun demikian Abdul Taib Mahmud sendiri dicabar oleh Parti Bansa Dayak Sarawak (PBDS) dan parti serpihan PBB iaitu Persatuan Rakyat Malaysia Sarawak (PERMAS) dalam pilihan raya negeri 1987. Namun demikian pilihan raya tersebut menyebelahi Abdul Taib Mahmud walaupun hilang majoriti dua pertiga. Dengan kejayaan ini kerajaan pimpinan Abdul Taib Mahmud mengurangkan jawatan TKM kepada dua sahaja. SUPP yang memberi sokongan kepada kepimpinan Abdul Taib Mahmud telah dikekalkan jawatan TKM kepada Sim Kheng Hong. Manakala pemimpin Dayak dari sayap PESAKA dalam PBB yang menyokong beliau dalam pilihan raya tersebut juga dikekalkan jawatan TKM. Jawatan TKM dari sayap PESAKA ini masih tidak bertukar tangan dan kekal dijabat oleh Alfred Jabu.

Tahap Kedua Kepimpinan Abdul Taib Mahmud

Selepas babak yang mencemaskan pada tahun 1987, kepimpinan Abdul Taib Mahmud beransur-ansur bertambah kuat. Pilihan raya 1991, BN Sarawak tidak menghadapi jalan sukar untuk menang dengan majoriti dua pertiga. PBDS yang mencuba nasib kali kedua dan kali ini dengan “Projek Ketua Menteri” cuba meraih sebanyak mungkin kerusi DUN negeri. Namun PBDS gagal mencapai matlamatnya. PERMAS yang dahulu menjadi saingan kepada

PBB tidak lagi mampu memenangi kerusi DUN Sarawak. Akhirnya pada tahun 1992 PBDS menyatakan hasrat untuk menyertai BN negeri semula tanpa sebarang syarat.⁴⁶ Usaha penyatuan semula PBDS ini hanya diterima oleh Abdul Taib Mahmud pada Jun 1994. Walau bagaimanapun Abdul Taib tidak melakukan sebarang perubahan kepada jawatan TKM. Ketiadaan untuk mengubah status quo TKM ini memperlihatkan kekuatan PBB yang berjaya mengatasi PBDS dalam pilihan raya 1991. PBDS yang tidak mengenakan apa-apa syarat juga memperlihatkan kelemahan mereka yang mungkin akan terus lemah jikalau di luar kerajaan negeri.

Senario politik Sarawak selepas 1991 membawa satu perkembangan baru. Pada tahun 1991 juga Sim Kheng Hong mengumumkan persaraannya dari politik Sarawak. Dengan kata lain jawatan TKM kosong. Abdul Taib Mahmud tidak menghapuskan jawatan tersebut, tetapi masih memberi kepercayaan kepada SUPP untuk mendudukinya. Pengerusi baru SUPP iaitu Wong Soon Kai kemudiannya mengambil tempat tersebut. Wong Soon Kai merupakan anak Sarawak kelahiran Sibul. Beliau merupakan seorang pakar bedah dan aktif dalam kerja-kerja kebajikan seperti Pergerakan Palang Merah di Sibul.⁴⁷ Beliau mula bertanding dalam pilihan raya umum pada tahun 1974. Beliau merupakan salah seorang calon SUPP yang berpotensi memimpin SUPP tetapi secara tiba-tiba pada pilihan raya umum 1982, beliau tewas kepada calon *Democratic Action Party* (DAP). Namun demikian beliau terus aktif dalam politik dan menang dalam pilihan raya negeri bagi kerusi N27 Maling.

Sementara itu DAP berusaha bersungguh-sungguh untuk mencabar SUPP tetapi gagal menarik sokongan pengundi Cina kepada mereka. Namun demikian DAP sekali lagi membuat kejutan kepada SUPP apabila mengalahkan Wong Soon Kai sekali lagi dalam pilihan raya negeri 1996.⁴⁸ Kekalahan Wong Soon Kai kali ini menamatkan kerjaya politik beliau. SUPP terpaksa mencari calon lain untuk mengisi kekosongan TKM. Kali ini George Chan dipilih sebagai pengganti beliau. George Chan dilahirkan di Miri pada 24 September 1936. Beliau mendapat pendidikan di Sekolah Menengah St. Joseph, Kuching. Beliau kemudiannya mengikuti kursus perubatan di Universiti Sydney, Australia. Sebagai seorang lulusan dalam bidang perubatan, beliau telah menjadi Pegawai Perubatan di Jabatan Perubatan dan Kesihatan dan kemudiannya menjadi *Private Practitioner*. Berbekal kepada pendidikan tinggi beliau ini maka beliau dipilih sebagai pengerusi baru SUPP menggantikan Wong Soon Kai. Dengan perantaraan ini George Chan diberi peluang mengisi jawatan TKM. Beliau mula mencebur diri dalam politik pada awal 1980an sebagai ahli parlimen. Kemudiannya beliau menjadi ADUN pada tahun 1984. Kerjaya politiknya semakin terserlah apabila dilantik sebagai menteri muda pada tahun yang sama dan kemudiannya menjadi menteri penuh Sarawak pada tahun 1987.⁴⁹ Perantaraan George Chan sebagai TKM memperlihatkan bahawa Abdul Taib Mahmud masih menganggap SUPP sebagai sebuah parti yang kuat walaupun DAP pernah menang tiga kerusi SUPP pada pilihan raya

1996. Namun demikian kekuatan SUPP jelas kelihatan dengan kejayaan menyapu bersih semua kerusi majoriti Cina pada pilihan raya umum tahun 1999. Kekuatan SUPP tidak berpanjangan. DAP yang hampir setiap pilihan raya umum mahupun negeri menerima kekalahan tidak berputus asas untuk melawan SUPP. Pada pilihan raya negeri 2006 menyaksikan SUPP mengalami kejutan dengan kekalahan 6 kerusi ditangan DAP, 1 kerusi ditangan Parti Keadilan Rakyat (PKR) dan 1 kepada SNAP. SUPP hanya menguasai 11 kerusi sahaja. Dari segi imbalan kuasa kekuatan SUPP mula jatuh. Walau bagaimanapun SUPP masih parti kedua dalam kompenan BN Sarawak yang kuat dari segi bilangan kerusinya. Atas sebab itu Abdul Taib Mahmud mengekalkan status quo kabinetnya dengan George Chan dan Alfred Jabu kekal sebagai TKM.

Kejayaan SUPP mengekalkan sebahagian besar kerusi parlimen mereka dalam pilihan raya umum 2008 tidak berkekalan. Pilihan raya negeri 2010 menyaksikan jumlah kerusi diperolehi oleh SUPP menurun kepada 6 kerusi. Jikalau dibandingkan dengan parti kompenan BN yang lain SUPP adalah pada kedudukan ketiga bersama-sama dengan sebuah lagi kompenan BN iaitu *Sarawak Progresif Democratic Party* (SPDP). Manakala PBB masih unggul dengan 35 kerusi. Manakala Parti Rakyat Sarawak (PRS) menjadi parti kedua terkuat dengan 8 kerusi. Keadaan SUPP semakin parah apabila George Chan kalah di kubu kuatnya N63 Piasau kepada calon muda daripada DAP.⁵⁰ Kekalahannya membawa kepada kekosongan jawatan TKM Sarawak kuota SUPP. Pada kali ini Abdul Taib Mahmud tidak melakukan sebarang peralihan dalam jawatan tersebut. Dengan kata lain kabinet Sarawak kembali kepada zaman 1960an dengan hanya ada satu sahaja TKM. Sementara itu presiden PRS James Masing mempunyai harapan tinggi untuk mengantikan tempat SUPP sebagai parti nombor dua terkuat.⁵¹ Beliau juga menyerahkan kepada ketua menteri sama ada memberi jawatan TKM kepada mereka.⁵²

Kepimpinan Adnen Satem

Kepimpinan Abdul Taib Mahmud menuju penghujungnya apabila pada tahun 2014 beliau sendiri menyatakan kerelaan untuk melepas jawatan Ketua Menteri kepada Adenan Satem.⁵³ Pada awal pemerintahan beliau, banyak cakap-cakap mengatakan bahawa Adenan Satem akan melakukan rombakan kabinet. Beliau dikatakan akan menambah bilangan jawatan TKM. Namun demikian Adenan Satem tidak melakukan apa-apa perubahan. Jawatan TKM dikekalkan hanya satu. Alfred Jabu dikekalkan sebagai TKM. Ketegasan Adenan Satem ini dihormati oleh rakan-rakan beliau dalam PBB dan juga BN. Tiada ahli politik yang kecewa atau mengadakan protest keatas Adenan.⁵⁴ Malahan pihak pembangkang juga terkejut akan sikap baik Adenan Satem yang sanggup memberi wang kepada ketua pembangkang negeri yang menghidap penyakit kanser iaitu Wong Ho Leng.⁵⁵ Manakala pemimpin pembangkang lain memuji

sikap beliau yang baik dan menjaga hak Sarawak. Sikap beliau yang mesra rakyat dan mengutamakan rakyat menjadi senjata penting dalam Pilihan raya negeri 2016. Pihak pembangkang seolah-olah terpaku dengan sikap mesra dan prihatin pada rakyat. Pilihan raya negeri itu juga menyebabkan pembangkang mati kutu untuk menyerang kepimpinan Adenan Satem. Hal ini membawa kepada kejayaan besar BN dalam pilihan raya tersebut. Kerusi DAP yang dimenangi pada tahun 2011 hanya tinggal 7 daripada 11. PKR pula bernasib baik kerana berjaya mengekalkan tiga kerusi yang mereka menangi. Manakala STAR, PBDS Baru, PAS, AMANAH dan calon bebas gagal memenangi apa-apa kerusi. Berikut merupakan keputusan pilihan raya negeri 2016.

Jadual 2
Keputusan Pilihan Raya Negeri Sarawak 2016

Parti	Kerusi ditandingi	Menang	Peratus
BN	PBB	40 calon	100%
	SUPP	13 calon	54%
	SPDP	5 calon	60%
	PRS	11 calon	100%
	Calon	13 calon	85%
	Langsung		
DAP	31 calon	7	23%
PKR	40 calon	3	7%
PAS	11 calon	0	0
STAR	10 calon	0	0
AMANAH	13 calon	0	0
PBDS Baharu	5 calon	0	0
Calon Bebas	36 calon	0	0

Sumber: Diolah daripada Kosmo,8 Mei 2016, h.3.

Jadual 2 diatas memaparkan tentang kemenangan besar BN. Daripada jadual 2 ini Adenan Satem mula membuat perkiraan tentang siapakah yang layak menjadi timbalan beliau. Jadual 2 ini memaparkan bahawa PBB dan PRS telah emnang 100 peratus kerusi yang ditandingi oleh mereka. Manakala SUPP menunjukkan peningkatan sedikit. Paling manis bagi SUPP ialah kemenangan presidennya Sim Kui Hian di Batu Kawah. SPDP pula gagal menawan dua kerusi mereka di Krian dan Bakelalan. Atas perkiraan ini Adenan mengumumkan perlantikan tiga TKM. Ketiga-tiga mereka adalah orang lama tetapi muka baharu sebagai TKM. Kemenangan besar PBB menyebabkan Adenan Satem melantik dua TKM iaitu Douglas Uggah Embas menggantikan Alfred Jabu dan Abang Johari. Manakala kemenangan 100 peratus PRS pula membuka peluang kepada presidennya dilantik oleh Adenan sebagai salah seorang timbgalan ketua menteri Sarawak. Impian James Masing iaitu presiden PRS telah tercapai dengan perlantikan tersebut.

Ketiga-tiga TKM ini merupakan pemimpin yang aktif dalam politik pada tahun-tahun 1980an. Douglas Uggah Embas yang lahir pada tahun 1955 di Spaoh merupakan lulusan ekonomi daripada Universiti Malaya. Beliau

menang di Parlimen Betong sebanyak tujuh kali. Beliau pernah memegang pelbagai jawatan kerajaan di peringkat pusat. Jawatan terakhir disandang oleh beliau sebelum dilantik sebagai TKM ialah Menteri Perusahaan Perladangan dan Komoditi. James Masing pula berkelulusan daripada Universiti Waikato, New Zealand.⁵⁶ Beliau yang dilahirkan di Kapit pada tahun 1949 pernah menjawat beberapa jawatan menteri diperingkat negeri. Abang Johari merupakan anak gabenor pertama Sarawak. Beliau mula mencebur diri dalam politik apabila bertanding di kerusi negeri Satok.

Jadual 3
Jumlah dan Nama TKM Sarawak (1963-2014)

Ketua Menteri	Bilangan TKM	Nama-nama TKM
Stephen Kalong Ningkan (1963)	1	James Wong (SNAP)
Tawi Sli (1966)	1	Abang Abdul Rahim (BUMIPUTERA)
Abdul Rahman Ya'akub (1970)	2	i. Stephen Yong (SUPP) ii. Simon Dembab Manja (PESAKA)
Abdul Rahman Ya'akub (1974)	3	i. Stephen Yong, Sim Kheng Hong (SUPP) ii. Alfred Jabu (Sayap PESAKA – PBB) iii. Dunstan Endawie, Daniel Tajem (SNAP)
Abdul Taib Mahmud (1981)	3	i. Sim Kheng Hong (SUPP) ii. Alfred Jabu (Sayap PESAKA – PBB) iii. Daniel Tajem (SNAP/PBDS)
Abdul Taib Mahmud (1987)	2	i. Sim Kheng Hong, Wong Soon Kai, George Chan (SUPP) ii. Alfred Jabu (Sayap PESAKA – PBB)
Abdul Taib Mahmud (2011)	1	Alfred Jabu (Sayap PESAKA – PBB)
Adenan Satem (2014)	1	Alfred Jabu (Sayap PESAKA – PBB)
Adenan Satem (2016)	3	i. Douglas Uggah Embas (Sayap PESAKA – PBB) ii. James Masing (PRS) iii. Abang Johari (SNAP/PBDS)

Kesimpulan

Secara kesimpulannya, apa yang berlaku sepanjang tahun 1963 sehingga 2014 menyaksikan bahawa kekuatan parti amat penting untuk satu kaum itu untuk menjadi orang nombor dua dalam kerajaan sarawak. Oleh itu kelemahan sesuatu kaum untuk bersatu akan mengundang masalah kepada perlumbaan kuasa dalam politik Sarawak. Pada awalnya orang Melayu ketinggalan dalam persainagn politik mereka kerana pepecahan kepada dua parti. Orang Melayu bersama-sama orang Melanau mengorak langkah untuk mencari kekuatan mereka telah berjaya dicapai pada tahun 1966. Kekuatan mereka semakin teguh apabila orang Dayak dibawah pimpinan Temenggung Jugah bersatu dengan orang Melayu dalam PBB. Dari penyatuan orang Melayu, Melanau dan Dayak ini membantu kekuatan PBB sehingga sekarang. Oleh itu PBB akan memegang dua jawatan penting iaitu Ketua Menteri dan TKM. Manakala orang Dayak pula bernasib baik kerana pembentukan PBB memberi ruang kepada pemimpin Dayak untuk bersama-sama orang Melayu memerintah. Walaupun sayap PESAKA kalah teruk dalam pilihan raya 1974 tetapi ia tetap diberi jawatan TKM dalam kerajaan negeri. Wakil Pesaka terus mendominasi jawatan TKM sehingga ke hari ini. Manakala kekalahan teruk SUPP pada pilihan raya negeri 2011 pula menghilangkan wakil Cina sebagai TKM. Hal ini menunjukkan bahawa kekuatan parti menjadi kayu ukur dalam pemilihan TKM. Hal ini menunjukkan SUPP hanya diberi jawatan menteri kabinet negeri. Pemilihan menteri kabinet hanya memberi ruang kepada perwakilan orang Cina berkongsi kuasa tetapi hilang peranan mereka sebagai orang kedua penting dalam kerajaan. Manakala kejayaan besar PBB dalam pilihan raya 2016 memberi ruang luas kepada PBB untuk menamakan dua TKM. PRS juga mendapat pengiktirafan yang sama sebagai TKM.

Nota Akhir

1. Chin Ung-Ho, *Chinese Politics in Sarawak: A Study of the Sarawak United People's Party*, Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1997, hlm. 49 dan Stephen Yong (2010) *A Life Twice Lived: A Memoir Tan Sri Stephen Yong*, Kuching: Estate of Stephen Yong, hlm. 98.
2. CO1030/1208 Sarawak Monthly Intelligence Report: May, 1962, Suffian Mansor, 'Sejarah Pembentukan Parti Pesaka Bumiputera Bersatu Sarawak (1959-1974),' Latihan Ilmiah Universiti Malaya, Sesi 1994/95, p. 23 dan Sanib Said, *Malay Politics in Sarawak: The Search for unity and Political Ascendancy*, Kota Samarahan: Universiti Malaysia Sarawak, 2010, hlm.96.
3. Michael B. Leigh, *The Rising Moon: Political Change in Sarawak*, Sydney: Sydney University Press, 1974, hlm.34.
4. Lihat Sanib Said, *Malay Politics in Sarawak: The Search for unity and Political Ascendancy*, hlm.119.
5. Zaini Haji Ahmad, *Pertumbuhan Nasionalisme Di Brunei (1939-*

- 1962), Negara Brunei Darussalam, Asia Printers, 2004, hlm.92-95.
6. Vinson P. Sutlive Jr., *Tun Jugah of Sarawak: Colonialism And Iban Response*, Kuching: Sarawak Literary Society, 1992, p.143 dan *Utusan Sarawak*, 25 Jun 1962, hlm.1.
 7. *The Sarawak Tribune*, 2 Augsut 1962, hlm.1.
 8. Chin Ung-Ho, *Chinese Politics in Sarawak: A Study of the Sarawak United People's Party*, hlm. .77-78.
 9. Michael B. Leigh, *The Rising Moon: Political Change in Sarawak*, hlm.79.
 10. Vinson P. Sutlive Jr., *Tun Jugah of Sarawak: Colonialism And Iban Response*, hlm.192.
 11. Michael B. Leigh, *The Rising Moon: Political Change in Sarawak*, p.79.
 12. James Wong Kim Min, *The Price of Loyalty*, Singapore: Summer Times Publishing, 1983, hlm.2.
 13. *The Sarawak Tribune*, July 23, 1963,hlm.3.
 14. James Wong Kim Min, *The Price of Loyalty*, hlm.5.
 15. James Wong Kim Min, *The Price of Loyalty*, hlm.15.
 16. Ucapan-ucapan Tun Abdul Razak Bin Hussein 1966m (Arkib Negara Malaysia dengan kerjasama Jabatan Perdana Menteri), hlm.303,
 17. James Wong Kim Min, *The Price of Loyalty*, hlm.17.
 18. Terdapat dua kali perlantikan dibuat untuk Tawi Sli kerana perlantikan beliau pada 17 Jun 1966 terbatal. Ini kerana pada 7 September 1966, Mahkamah menyatakan Ningkan masih lagi layak menjadi Ketua Menteri. Nasib Ningkan tidaklah berapa baik selepas itu kerana kerajaan pusat mengistiharkan darurat pada 15 September 1966. Dengan adanya darurat ini maka undi tidak percaya telah dibuat keatas Ningkan dan 28 ahli DUN telah menyokong usul ini menyebabkan Ningkan berjaya disingkirkan. Tawi Sli dilantik semula menjadi Ketua Menteri. DO187/51, Letter from F. W. Martin to P. E. Sir Michael Warker, 27 September 1966, dan DO187/51, Malaysian Forthnighthly Summary No.19, 8 – 21 September 1966.
 19. *The Vanguard*, 9 November 1967, hlm.1.
 20. *The Sarawak Government Gazette*, February, 1st, 1936, hlm.60.
 21. *The Sarawak Government Gazette*, February, 1st, 1936, hlm.60.
 22. J. Victor Morais, *The Who's Who in Malaysia 1967*, Kuala Lumpur: J. Victor Morais, hlm. 9.
 23. Bruce Ross-Larson, *The Politics of Federalism: Syed Kechik in East Malaysia*, Singapura: Bruce Ross-Larson, 1976, hlm.119.
 24. Stephen Yong, *A Life Twice Lived: A Memoir Tan Sri Stephen Yong*, hlm.16.
 25. Stephen Yong, *A Life Twice Lived: A Memoir Tan Sri Stephen Yong*, hlm. 83-84 dan 86.

26. Stephen Yong, *A Life Twice Lived: A Memoir Tan Sri Stephen Yong*, hlm.96.
27. *Who's Who in Sarawak 2000*, Kuching, Tamar Media Sdn. Bhd., 2000.
28. FCO15/1950, Letter C. A. Munro to J. P. Milington, 15 February 1974.
29. RASCOM adalah singkatan bagi *Rejang Security Command*. RESCOM ditubuhkan pada tahun 1972. Tujuan penubuhan RASCOM adalah untuk menangani kegiatan komunis di Bahagian Ketiga, Sarawak.
30. Walau bagaimanapun Stephen Yong berjaya menang di kerusi Parlimen Padawan dalam pilihan raya umum yang dijalankan serentak dengan pilihan raya negeri.
31. Faisal S. Hazis, *Domination Contestation: Muslim Bumiputera Politics in Sarawak*, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2012,hlm. 90.
32. J. Victor Morais, *The Who's Who in Malaysia 1965*, J. Victor Morais S. B. St. J.,:Kuala Lumpur, hlm. ixxi.
33. *The Sarawak Tribune*, July 23, 1963, hlm .3.
34. FCO15/1950, Letter from C. A. Munro to J. P. Millington, Kuala Lumpur, 22 November 1974.
35. *Who's Who in Malaysia And Singapore 1983-4*, Who's Who Publications Sdn. Bhd., 1983, hlm.296-297.
36. *New Straits Times*, 12 May 1992, p.5.
37. *Who's Who in Sarawak 2000*, Kuching, Tamar Media Sdn. Bhd.,2000.
38. *Who's Who in Sarawak 2000*, Kuching, Tamar Media Sdn. Bhd.,2000.
39. Ahmad Nidzammuddin Sulaiman et. al., *Politik Sarawak*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1994, hlm.74.
40. Daniel Tajem dikatakan memberi sokongan kepada Edwen Ak Tangkon melawan calon SNAP, Wellington Rufus Nanang di Parlimen Batang Lupar. Edwen menang dengan majoriti 629.Sarawak Tribune, 21 June 1983, hlm.1.
41. *Sarawak Tribune*, 21 June 1983, hlm.1.
42. Richard Mason, "Parti Bansa Dayak Sarawak And the Sarawak State Elections of 1987 and 1991", *Kajian Malaysia: Journal of Malaysia Studies*, Jil.XIII, No.1, June 1995, hlm.30.
43. *Sarawak Tribune*, 1 July 1983, hlm.1.
44. Ahmad Nidzammuddin Sulaiman et. al., *Politik Sarawak*, hlm .77.
45. Nidzam Sulaiman, *Pakatan dalam Politik Sarawak*, Bangi Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 2006, hlm.229.
46. Richard Mason, "Parti Bansa Dayak Sarawak And the Sarawak State Elections of 1987 and 1991", hlm. 49-50.
47. *The Sarawak Tribune*, 19 September 1974, hlm. 8.

48. Andrew Aeria, "The Politics of Development And the 1996 Sarawak State Election," *Kajian Malaysia*, Jld.XV, Nos.1&2, Januari/Disember 1997, hlm.68-69.\
49. *Who's Who in Sarawak 2000*, Kuching, Tamar Media Sdn. Bhd., 2000.
50. *The Sunday Post*, 17 April 2011, hlm.5.
51. *The Star*, 18 April 2011, p.N2 dan *Mingguan Sarawak*, 17 April 2014, hlm.2.
52. *Berita Harian*, 18 April 2011, hlm.9.
53. *Berita Harian*, 10 Februari 2014, hlm.9.
54. *The Borneo Post*, 14 February 2014, hlm.4.
55. *The Borneo Post*, 28 April 2014, hlm.4.
56. *Who's Who in 2000*, Kuching: Taman Media Sdn. Bhd., 2000.

Rujukan

- Aeria, Andrew (Januari/Disember 1997) . "The Politics of Development And the 1996 Sarawak State Election." *Kajian Malaysia*. Jld.XV. Nos.1&2. Januari/Disember 1997.
- Ahmad Nidzammuddin Sulaiman et. al., 1994. *Politik Sarawak*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Banci Perumahan Dan Penduduk-Golongan Masyarakat Malaysia (1970)*, 1970. Jabatan Perangkaan Malaysia 1970.
- Berita Harian. 10 Februari 2014.
- Berita Harian. 18 April 2011.
- Chin Ung-Ho. 1997. *Chinese Politics in Sarawak: A Study of the Sarawak United People's Party*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- CO1030/1208 Sarawak Monthly Intelligence Report: May, 1962.
- DO187/51. Letter from F. W. Martin to P. E. Sir Michael Warker. 27 September 1966.
- DO187/51. Malaysian Forthnighthly Summary No.19, 8 – 21 September 1966.
- FCO15/1950. Letter C. A. Munro to J. P. Milington. 15 February 1974.
- FCO15/1950. Letter from C. A. Munro to J. P. Millington. Kuala Lumpur. 22 November 1974.
- Hazis, Faisal S. 2012. *Domination Contestation: Muslim Bumiputera Politics in Sarawak*, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies. Kosmo. 8 Mei 2016.
- L.W. Jones. *Report on the Cencus of Population taken on 15 June 1960*, Government Printing Office.
- Leigh, Michael B. 1974. *The Rising Moon: Political Change in Sarawak*. Sydney : Sdney University Press.
- Mason, Richard . June 1995. "Parti Bansa Dayak Sarawak And the Sarawak State Elections of 1987 and 1991". *Kajian Malaysia: Journal of*

- Malaysia Studies*. Jil.XIII, No.1. Jun 1995.
- Min, James Wong Kim. 1983. *The Price of Loyalty*. Singapore: Summer Times Publishing.
- Mingguan Sarawak. 17 April 2014.
- Morais, J. Victor. 1967. *The Who's Who in Malaysia 1967*. Kuala Lumpur: J. Victor Morais.
- New Straits Times. 12 May 1992
- Nidzam Sulaiman. 2006. *Pakatan dalam Politik Sarawak*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ross-Larson, Bruce. 1976. *The Politics of Federalism: Syed Kechik in East Malaysia*. Singapura: Bruce Ross-Larson.
- Sanib Said. 2010. *Malay Politics in Sarawak: The Search for unity and Political Ascendancy*. Kota Samarahan: Universiti Malaysia Sarawak.
- Sarawak Tribune. 1 July 1983.
- Sarawak Tribune. 21 June 1983.
- Suffian Mansor. 'Sejarah Pembentukan Parti Pesaka Bumiputera Bersatu Sarawak (1959-1974).' Latihan Ilmiah Universiti Malaya. Sesi 1994/95.
- Sutlive Jr, Vinson P. 1992. *Tun Jugah of Sarawak: Colonialism And Iban Response*, Kuching: Sarawak Literary Society.
- The Borneo Post*. 14 February 2014.
- The Borneo Post*. 28 April 2014.
- The Borneo Post*. 8 February 2014.
- The Sarawak Government Gazette*.
- The Sarawak Government Gazette*. February. 1st, 1936.
- The Sarawak Tribune*. 19 September 1974.
- The Sarawak Tribune*. 2 August 1962.
- The Sarawak Tribune*. July 23 1963.
- The Sarawak Tribune*. July 23 1963.
- The Star*. 18 April 2011.
- The Sunday Post*. 17 April 2011.
- The Vanguard*. 9 November 1967.
- Ucapan-ucapan Tun Abdul Razak Bin Hussein 1966 (Arkib Negara Malaysia dengan kerjasama Jabatan Perdana Menteri).
- Utusan Sarawak*. 25 Jun 1962.
- Who's Who in 2000*. 2000. Kuching: Taman Media Sdn. Bhd.
- Who's Who in Malaysia And Singapore 1983-4*. 1983. Who's Who Publications Sdn. Bhd.
- Yong, Stephen. 2010. *A Life Twice Lived: A Memoir Tan Sri Stephen Yong*. Kuching: Estate of Stephen Yong.
- Zaini Haji Ahmad. 2004. *Pertumbuhan Nasionalisme Di Brunei (1939-1962)*. Negara Brunei Darussalam: Asia Printers.

Nota Biografi

Dr. Suffian Mansor (smansor@ukm.edu.my) adalah pensyarah kanan di Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM). Beliau mendapat Phd dari Universiti Bristol. Sebelum berkhidmat di UKM, beliau pernah berkhidmat sebagai pensyarah kanan di Universiti Malaysia Sarawak dan Universiti Malaya. Bidang pengkhususan beliau ialah Sejarah China Moden. Beliau juga berminat dalam penulisan sejarah Malaysia terutama dalam aspek sejarah Sarawak. Hasil usaha beliau maka beberapa artikel dan bab dalam buku telah dihasilkan dalam bidang kepakaran beliau seperti Sejarah China Moden, Tamadun China, “Islam Dalam Politik Sarawak 1959-1980: Satu Tinjauan Umum”, “Rusuhan Urumqi: Manifestasi Tuntutan Hak Persamaan dan Ekonomi Penduduk Uighur, Xinjiang, China”, “Prestasi Parti yang bertanding dalam pilihan raya Negeri dan Parlimen di Sarawak, 1963-1974”, “Penempatan Asing: Konsesi British dan Penempatan Antarabangsa di China” dan “Kepentingan Orang Cina di Tanah Melayu dan Sarawak terhadap China, 1898-1940”.